

УДК 347.965:3.081.74(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.84>

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Габані І.І.,

*асистент кафедри міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Габані І.І. Основні елементи адвокатського самоврядування, як один із видів регулювання адвокатури в Україні.

Стаття присвячена розгляду основних елементів адвокатського самоврядування в контексті регулювання адвокатури в Україні. Адвокатське самоврядування є важливим механізмом, який дозволяє адвокатам самостійно вирішувати питання організації та регулювання своєї професійної діяльності. Ключові елементи адвокатського самоврядування включають органи адвокатського самоврядування, ради адвокатів, збори адвокатів, комісії з дисциплінарних справ адвокатів та процес прийняття колегіальних рішень.

Адвокатські органи самоврядування є ключовими структурами, які відповідають за регулювання та нагляд за адвокатською діяльністю. Ради адвокатів виконують важливі функції, забезпечуючи представництво і захист інтересів адвокатів, а також розглядаючи етичні питання та регулюючи дисциплінарні справи. Збори адвокатів є форумом для обговорення важливих питань адвокатської спільноти та вирішення колегіальних проблем.

Важливим аспектом адвокатського самоврядування є саморегуляція адвокатської діяльності, яка забезпечує дотримання професійних етичних стандартів та забезпечення якості надання правової допомоги.

Адвокатське самоврядування є важливим елементом регулювання адвокатури в Україні. Ефективна робота органів адвокатського самоврядування, таких як ради, збори та комісії, сприяє забезпеченню професійної етики, саморегуляції та якості адвокатської діяльності. Важливою складовою адвокатського самоврядування є прийняття колегіальних рішень, які відображають думку та інтереси адвокатської спільноти.

Проте, існують певні виклики та аспекти, які потребують уваги в контексті адвокатського самоврядування в Україні. Наприклад, проблемою може бути питання фінансування адвокатури та залучення бюджетних коштів. Передача адвокатському самоврядуванню повноважень з адміністрування системи безоплатної правової допомоги може вплинути на його фінансову незалежність та порушити правовий статус адвокатури як незалежного самоврядного інституту.

Ключові слова: адвокатура, органи адвокатського самоврядування, ради адвокатів, збори адвокатів, комісія з дисциплінарних справ адвокатів, саморегуляція адвокатської діяльності, колегіальні рішення в адвокатському самоврядуванні.

Gabani I.I. The main elements of bar self-government, as one of the types of regulation of the bar in Ukraine.

The article is devoted to the consideration of the main elements of the self-government of the bar in the context of the regulation of the bar in Ukraine. Lawyer self-governance is an important mechanism that allows lawyers to independently solve issues of organization and regulation of their professional activities. Key elements of bar self-governance include bar self-governance bodies, bar councils, bar assemblies, bar disciplinary commissions, and the collegial decision-making process.

Bar self-governing bodies are key structures responsible for the regulation and supervision of legal practice. Bar councils perform important functions, providing representation and protection of the interests of lawyers, as well as considering ethical issues and regulating disciplinary cases. Bar meetings are a forum for discussing important issues of the bar community and solving collegial problems.

An important aspect of lawyer self-governance is the self-regulation of lawyer activity, which ensures compliance with professional ethical standards and ensures the quality of legal aid.

Bar self-government is an important element of the regulation of the bar in Ukraine. The effective work of the self-governing bodies of the bar, such as councils, meetings and commissions, contributes to ensuring professional ethics, self-regulation and the quality of the bar's activity. An important component of bar self-governance is the adoption of collegial decisions that reflect the opinion and interests of the bar community.

However, there are certain challenges and aspects that require attention in the context of self-government of lawyers in Ukraine. For example, the problem may be the issue of financing the legal profession and attracting budget funds. The transfer of powers to administer the system of free legal

aid to the self-government of the bar may affect its financial independence and violate the legal status of the bar as an independent self-governing institution.

Key words: advocacy, bodies of self-government of lawyers, councils of lawyers, meetings of lawyers, commission on disciplinary cases of lawyers, self-regulation of legal practice, collegial decisions in the self-government of lawyers.

Постановка проблеми. У зв'язку зі швидким розвитком правової держави в Україні та тривалим процесом реформування правових інститутів, надзвичайно важливим є забезпечення єдності наукових та законодавчих підходів до визначення сутності, змісту, мети, завдань та функцій цих інститутів. Одним із пріоритетних напрямків удосконалення правової сфери є реформування адвокатури, відповідно до Стратегії реформування судової системи, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [1], ми добре розуміємо що у 2023 року цей процес ще триває, і ми маємо розуміти, що триває та не закінчено, проблеми в сфері правосуддя не вирішені. Немає консенсусу серед науковців та практиків щодо пріоритетних напрямків діяльності Національної асоціації адвокатів України, що свого роду перешкоджає успішному завершенню реформ органів, що здійснюють судову, правоохоронну та правозахисну діяльність, на тлі суспільних потреб, професійну доцільність й корпоративну підтримку. Це підкреслює, що все ще актуально реформування адвокатської сфери й необхідність досягнення консенсусу щодо її подальшого розвитку.

Реформа має на меті привести систему судоустрою України та галузі права у відповідність до соціально-економічних та політичних змін, що відбулися і продовжують відбуватися в суспільстві та державі. Це вимагає теоретичного осмислення доктринальних питань щодо реформування системи судоустрою.

Такі дослідження є необхідними для вивчення та подальшого урахування проблем, які виникають у процесі реформи, визначення шляхів їх подолання та моделювання подальших напрямків реформування.

Мета статті. Дослідження функціональної складової статусу Національної асоціації адвокатів України (НААУ) може вирішити проблему відсутності єдності підходів до інституційного реформування адвокатури і створити основи для ефективного подальшого розвитку цього інституту. З урахуванням цього, головною метою даної статті є визначення поняття та виокремлення основних функцій Національної асоціації адвокатів України. Рада адвокатів України виконує функцію регулювання та управління адвокатською діяльністю. Ця функція передбачає встановлення стандартів професійної етики, норм поведінки та

якості юридичної допомоги, а також контроль за дотриманням цих стандартів адвокатами. Рада адвокатів України також займається встановленням внутрішніх правил та процедур, які регулюють діяльність адвокатської спільноти, зокрема в сфері прийняття нових членів, надання правової допомоги, дисциплінарної відповідальності тощо. Крім того, Рада адвокатів України сприяє захисту та представництву колективних інтересів адвокатів перед органами влади, суспільством та іншими структурами. Ці функції допомагають забезпечити належний рівень професійної діяльності адвокатів, а також забезпечити довіру суспільства до адвокатури як важливої складової правової системи. Провести аналіз особливостей функціонування адвокатського об'єднання в Україні з метою визначення проблемних аспектів розвитку адвокатського самоврядування в країні.

Останні дослідження та публікації розглядають функції адвокатури та Національної асоціації адвокатів України залежно від рівня їх вивченості. Вітчизняні та закордонні науковці, такі як Бакаянова Н.М., Варфоломеева Т.В., Вільчик Т.Б., Бірюкова А.М., Іваницький С.О., Гаврилюк Р., Мельник Р., Шаблій О., Шлоер Б., Кузнецова Н., Іванків І., Бойко Л.І., Заборовський В.В., Іваницький С.О., Пилипенко С.Ф. Сафулько, Святоцький О.Д., Святоцька В.О., Яновська О.Г. та інші, досліджували проблематику функцій адвокатури в різному обсязі. Проте, функції Національної асоціації адвокатів України не були достатньо досліджені безпосередньо, оскільки наукові праці цих та інших вчених в основному приділяли увагу функціям адвокатури.

Виклад основного матеріалу. У контексті правової науки, самоврядування розглядається як форма соціального управління, в якій суб'єкти і об'єкти управління збігаються. Це означає, що самі люди, відповідно до встановлених норм та процедур, володіють повноваженнями управління своїми справами, спільно приймають рішення та вживають необхідних заходів для їх реалізації.

Самоврядування відображає принцип демократії та активної громадянської участі, де кожен учасник має можливість впливати на процеси управління, висловлювати свої інтереси, обговорювати та приймати рішення, що стосуються їхнього спільного життя та діяльності.

У контексті адвокатського самоврядування в Україні, це означає, що самі адвокати мають можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються професійної діяльності та управління адвокатським об'єднанням. Вони можуть обговорювати питання етики, стандартів якості, професійних стандартів, та інших аспектів, що впливають на розвиток адвокатури в країні. В цьому контексті, проблемні аспекти розвитку адвокатського самоврядування можуть включати недо-

статню участь адвокатів у процесах управління, недостатню прозорість та відкритість прийняття рішень, а також потребу в покращенні механізмів комунікації та взаємодії між адвокатами та адвокатським об'єднанням [2, с. 13].

Самоврядування володіє кількома основними характеристиками, які визначають його сутність. Перш за все, влада належить колективу в цілому, і ця влада може бути здійснена як безпосередньо усіма учасниками колективу, так і через обрані представницькі органи. Зміст самоврядування полягає в тому, що суб'єкт управління і об'єкт управління збігаються, тобто ті самі люди, які входять у колектив, беруть участь у прийнятті рішень і виконанні функцій управління.

Другою важливою характеристикою є самоконтроль та саморегуляція, які забезпечуються спільно прийнятими соціальними нормами. Це означає, що учасники самоврядування самостійно контролюють свої дії та дотримуються встановлених норм. Вони самостійно регулюють свою поведінку і взаємовідносини з іншими учасниками колективу на основі встановлених правил.

Третя характеристика - спільне ведення загальних справ. Учасники самоврядування активно співпрацюють у вирішенні загальних питань, що стосуються їхнього колективу. Вони приймають спільні рішення, обговорюють та впроваджують стратегії і плани, які стосуються розвитку та функціонування колективу.

Четверта характеристика - самофінансування. Учасники самоврядування забезпечують фінансові ресурси для реалізації своїх завдань та проєктів шляхом самостійного збору коштів або генерації власних доходів.

Остання характеристика - обстоювання та захист спільних інтересів на основі самодіяльності й самовідповідальності. Учасники самоврядування виступають за захист та представництво спільних інтересів, вони самостійно діють, виконують свої обов'язки та несуть відповідальність перед колективом за результати своєї діяльності.

Загалом, самоврядування є формою організації соціального управління, в якій активна участь у процесі прийняття рішень, виконанні функцій та захисту інтересів здійснюється самими людьми, що належать до колективу [3, с. 14].

Згідно зі статтею 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], адвокатське самоврядування передбачає право адвокатів самостійно приймати рішення щодо організації та функціонування адвокатури відповідно до встановленого цим Законом порядку, і це право гарантоване державою [5, с. 159-160].

На практиці, адвокатура України обмежена у своїй можливості самостійно вирішувати значну кількість питань, що стосуються її організації та діяльності, оскільки ці питання вже закріплені у законодавстві.

На думку Погорецького М.А., Яновської О.Г., можна застосувати підхід Джеферсона до самоврядування громад із контексту адвокатського самоврядування. Згідно з цим підходом, адвокатське самоврядування розглядається як влада, яка підкоряється закону і контролюється судом. Таким чином, ми можемо говорити про «адвокатську владу». Це відносини панування та підпорядкування між органами адвокатського самоврядування, з одного боку, та іншими адвокатами і особами, які мають намір стати адвокатами або є адвокатами іноземних держав, з іншого боку [6].

До утворення НААУ в Україні не було чітко визначеної професійної організації адвокатів, але були спроби об'єднати всіх адвокатів через громадське об'єднання адвокатів, зокрема Спілку адвокатів України. Хоча Спілка адвокатів України зуміла підвищити статус української адвокатури, її не можна повністю ідентифікувати з адвокатурою загалом, оскільки сутність громадських організацій відрізняється від професійної спільноти.

Громадські організації адвокатів передбачають добровільну участь членів адвокатської спільноти, які виявили бажання займатися громадською діяльністю у певних об'єднаннях адвокатів. Участь адвокатів у таких громадських об'єднаннях сприяє підвищенню авторитету адвокатури та більш ефективній участі правової професійної спільноти у вирішенні загально правових проблем українського суспільства, що свідчить про високу громадську свідомість адвокатів.

Поміж національних громадських об'єднань адвокатів, існує також значна кількість міжнародних громадських об'єднань адвокатів (юристів), до яких можуть приєднатися адвокати з України. Міжнародні об'єднання, створені за сприянням міжнародного юридичного співтовариства, грають важливу роль у встановленні міжнародних етичних норм адвокатської професії, поширенні принципів верховенства права та захисті прав людини [7, с. 33].

Рада адвокатів України підтримує використання Правил професійної етики Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи, що є безцінним досвідом для адвокатури. Вступ до Міжнародної асоціації адвокатів (IVA) та Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (CCBE) значно розширив можливості українських адвокатів щодо захисту їх законних інтересів [8, с. 34]. Загалом, ці міжнародні організації мають позитивний вплив на діяльність адвокатури в Україні та на загальну правову систему країни.

Збори адвокатів є однією з основних форм адвокатського самоврядування на регіональному рівні, що проводяться разом з конференціями адвокатів та іншими органами, такими як ради адвокатів регіонів, КДКА та ревізійні комісії адвокатів регіонів. Збори адвокатів відбуваються у районах області, містах обласного підпорядкування та ра-

йонах міста. Серед їх повноважень належить обрання делегатів на конференції адвокатів регіону та визначення питань, які повинні бути включені до порядку денного конференції адвокатів регіону.

Законодавче визнання зборів адвокатів як форми адвокатського самоврядування сприятиме активізації діяльності адвокатської спільноти на регіональному рівні, посилить потужність регіональних органів адвокатського самоврядування та сприятиме побудові довіри адвокатів до національних органів адвокатури.

Висновки. Одним із завдань адвокатського самоврядування є інституалізація та забезпечення діяльності органів самоврядування, а також організація професійного адвокатського корпусу.

Національне законодавство про адвокатуру вкладає конкретні функції в національні органи адвокатського самоврядування, що насправді потребує делегування регіональним органам. Це вимагає змін до структури адвокатського самоврядування в Україні та більшого уваги до регіонального рівня управління адвокатурою.

Проте, в останні роки виникла дискусія щодо фінансування адвокатури та ролі держави в адвокатському самоврядуванні. Деякі пропозиції передбачають передачу органам адвокатського самоврядування повноважень з адміністрування системи безоплатної правової допомоги. Це може призвести до фактичного бюджетного фінансування адвокатури, що суперечить його незалежному статусу. Така ситуація порушує принципи самостійності та незалежності адвокатської професії від держави.

Більше того, система адвокатського самоврядування в Україні функціонує переважно на національному рівні, зверху донизу. У той час, міжнародні стандарти вимагають вільного створення та розвитку органів самоврядування на регіональному рівні, у межах адвокатських спільнот. Це може забезпечити більш ефективне представництво та участь адвокатів у вирішенні проблем своєї професії на місцевому рівні та збільшити довіру адвокатів до національних органів самоврядування.

Загалом, для подальшого розвитку адвокатського самоврядування в Україні необхідно забезпечити баланс між самостійністю адвокатів та відповідальністю перед суспільством. Потрібно активно враховувати міжнародні стандарти та рекомендації щодо розвитку адвокатської професії та самоврядування.

У світлі обговорення можна зробити висновок, що адвокатське самоврядування є важливим механізмом регулювання адвокатської професії в Україні. Воно дозволяє адвокатам самостійно приймати рішення щодо організації та функціонування своєї професійної діяльності. Однак, існує потреба у збалансованому підході до фінансування адвокатури, який б забезпечив незалежність та самостійність адвокатів, не порушуючи їхні правовий статус. Також, важливо активно враховувати міжнародні стандарти та рекомендації для розвитку адвокатського самоврядування, включаючи створення регіональних органів, які сприятимуть більш ефективному представництву та участі адвокатів у вирішенні питань, що стосуються їхньої професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення 01.06.2023 р.).
2. Аракелян М.Р. Інститут адвокатури в правозахисній системі України: теоретико-правовий аспект: монографія. Одеса: Фенікс, 2014. – 282 с.
3. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Харків: Право, 2015. 400 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 01.06.2023 р.).
5. Організація роботи адвокатури в Україні: навч. посіб. Т.Б. Вільчик, О.М. Овчаренко, А.В. Іванцова та ін.; за ред. І.Є. Марочкина. Харків: Право, 2014. 392 с.
6. Погорецький М.А., Яновська О.Г. Адвокатура України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 368 с.
7. Андрощук А. Професія юриста в країнах Європейського Союзу. *Юридичний журнал*. 2011. № 2. С. 118–130.
8. Фіолевський Д.П. Адвокатура. Вид., випр. і допов. Київ: Алерта, 2014. 624 с.